

Dr hab. Joanna Kuźmicka-Sulikowska prof. UWr
Zakład Prawa Cywilnego i Prawa Międzynarodowego Prywatnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytetu Wrocławskiego

Dnia 6 września 2021 r.

RECENZJA

dorobku naukowego dr. Grzegorza Matusika sporządzona na potrzeby postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego doktorowi Grzegorzowi Matusikowi

I. Podstawa prawna sporządzenia recenzji.

Niniejsza recenzja została sporządzona na podstawie powołania w charakterze Recenzenta uchwałą nr 41/2021 Rady Naukowej Instytutu Nauk Prawnych Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach z dnia 29 czerwca 2021 r. w sprawie powołania komisji habilitacyjnej w postępowaniu dr. Grzegorza Matusika (po wcześniejszym wyznaczeniu w charakterze Recenzenta do składu komisji habilitacyjnej w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego dr. Grzegorzowi Matusikowi w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne na posiedzeniu Rady Doskonałości Naukowej w dniu 31 maja 2021 r.).

Jeśli chodzi natomiast o zakres elementów poddawanych ocenie oraz kryteria dokonywania tej oceny, to są one wyznaczone przez art. 219 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 478 ze zm.), w myśl którego stopień doktora habilitowanego może być nadany osobie, która:

- 1) posiada stopień doktora;
- 2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:
 - a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub
 - b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku

opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub

c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne;

3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

Według danych wynikających z przedstawionej dokumentacji (przesłanej kserokopii dyplomu doktorskiego), pierwszy ze wspomnianych wymogów Habilitant spełnia, jako że w dniu 15 czerwca 2010 r. na mocy uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach uzyskał stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa (rozprawa doktorska nosiła tytuł „Własność urządzeń przesyłowych a prawa do gruntu”, promotorem w przewodzie doktorskim była prof. dr hab. Stanisława Kalus, a funkcję recenzentów w przewodzie doktorskim sprawowali: prof. dr hab. Wojciech Jan Katner oraz prof. dr hab. Ryszard Mikosz).

Wobec powyższego w ramach toczącego się postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego, ocenie podlega po pierwsze to, czy Habilitant posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny – w ramach realiów przedmiotowego postępowania ocenić więc należy, czy Habilitant posiada w dorobku osiągnięcia naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej nauki prawne, w tym co najmniej jedną monografię naukową spełniającą wymogi z art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, jako że Habilitant jako osiągnięcie naukowe będące podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego wskazała napisaną przez siebie monografię naukową „Zasiedzenie nieruchomości przez Skarb Państwa” wydaną przez Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021. Po drugie, ocenić należy, czy Habilitant wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni lub instytucji naukowej, w szczególności zagranicznej.

Niniejsza recenzja skupi się na pierwszym z tych dwóch wskazanych elementów, jako że zgodnie z art. 221 ust. 8 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, w ramach postępowania dotyczącego nadawania stopnia doktora habilitowanego, Recenzenci, w terminie 8 tygodni od dnia doręczenia im wniosku, oceniają, czy osiągnięcia naukowe osoby ubiegającej się o stopień doktora habilitowanego odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, i przygotowują recenzje.

II. Ocena monografii habilitacyjnej.

Przedłożona przez dr. Grzegorza Matusika monografia „Zasiedzenie nieruchomości przez Skarb Państwa”, ISBN 978-83-8198-961-9, Warszawa 2021, wydana przez wydawnictwo C.H. Beck, spełnia formalny wymóg monografii naukowej, o której mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Jeśli chodzi natomiast o ocenę merytoryczną treści tej monografii, to wypada ona wysoko. We Wstępie Habilitant starannie i przekonująco uzasadnił wybór tematu rozprawy. Stanowi ona pierwsze w polskiej literaturze prawniczej tak kompleksowe opracowanie w formie monografii tematyki zasiedzenia nieruchomości przez Skarb Państwa. Z jednej strony wiązało się to z koniecznością omówienia ogólnych zagadnień związanych z zasiedzeniem, a drugiej – zbadania na tle każdego z nich, czy wykazuje ono określoną specyfikę, jeśli podmiotem dokonującym zasiedzenia jest Skarb Państwa. Habilitant jasno sformułował także stawiane hipotezy badawcze (s. LI) oraz wymienił i uzasadnił dobór stosowanych przez siebie metod badawczych (s. LI-LIII). W monografii dominuje posługiwanie się metodą dogmatyczną i historycznoprawną, co znajduje swoje uzasadnienie w zakresie prowadzonych rozważań. Autor pokazuje analizowane w poszczególnych rozdziałach instytucje prawne czasem przez prymat ich korzeni w prawie rzymskim (np. na s. 9-12, s. 104-105, s. 139), I RP (s. 53, s. 105, s. 139-140), często też szeroko ukazuje regulacje dzielnicowe, opisując sposób unormowania danego aspektu związanego z zasiedzeniem na tle BGB, ABGB, Zводу Praw i Kodeksu Napoleona (zob. np. s. 14-20, s. 53-54, s. 105-108, s. 140-142, s. 189-191, s. 215, s. 311-312, s. 320, s. 330 przypis 71, s. 371—373 w tym przypis 220, s. 381), a nieraz nawiązując też do rozwiązań prawnych w II RP (np. na s. 54-55, s. 108-109). Odwołania do aktualnych porządków prawnych innych państw są natomiast sporadyczne (np. do prawa czeskiego i słowackiego na s. 21-22). W związku z tym nieco odczuwalny jest brak bardziej rozbudowanych uwag prawnoporównawczych na tle obecnie obowiązujących w kwestii zasiedzenia prawa własności nieruchomości rozwiązań prawnych w wybranych państwach obcych; z drugiej strony brak ten znajduje do pewnego stopnia uzasadnienie w specyfice rozwoju rozwiązań prawnych związanych z zasiedzeniem na ziemiach polskich, w tym w związku z tzw. regulacjami dzielnicowymi, a także w specyfice funkcjonowania prawa w okresie PRL. W recenzowanej monografii Habilitant skupia się przede wszystkim na polskim

materialnym prawie cywilnym (co zresztą sam wskazuje na s. LII wśród czynionych przez siebie założeń); pojawiają się w niej jednak także w niezbędnym dla toku rozważań zakresie uwagi np. na temat procedury cywilnej czy prawa administracyjnego.

Do niewątpliwych zalet ocenianej monografii należy to, że zawiera ona bardzo szerokie odniesienia do regulacji normatywnych (zarówno obowiązujących obecnie, jak i już uchylonych, ale istotnych dla toku prowadzonych przez Habilitanta rozważań), polskiej literatury przedmiotu i orzecznictwa sądowego (dzięki czemu rozważaniom natury teoretycznej towarzyszy pokazywanie przez Habilitanta realnej praktyki sądowej, sposobu interpretacji omawianych przepisów w orzecznictwie, czasem także z jego krytyką; w monografii pokazywane są linie orzecznicze Sądu Najwyższego, a także ich zmiany, jeśli w danej kwestii miały miejsce). Jednocześnie dokładne relacjonowanie kolejno obowiązujących w danej materii regulacji prawnych sprawia, że Habilitant dostrzega pojawiające się w związku z tym problemy intertemporalne i niejednokrotnie się do tych – niełatwych – kwestii w monografii odnosi (zob. np. s. 27, s. 170-182, s. 376-384).

Recenzowana monografia składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów i zakończenia. W kolejnych rozdziałach Habilitant omówił istotę i przesłanki zasiedzenia nieruchomości z perspektywy Skarbu Państwa, przedmiot zasiedzenia, wyłączenia zasiedzenia nieruchomości przez Skarb Państwa, posiadanie samoistne Skarbu Państwa, termin zasiedzenia nieruchomości przez Skarb Państwa oraz następstwa zasiedzenia nieruchomości przez Skarb Państwa.

W pierwszym rozdziale poddawanej ocenie monografii zwraca uwagę (jako kwestia kluczowa, wyjaśniająca kolejność omawiania w niej poszczególnych zagadnień) wypunktowanie (na s. 25) przez Habilitanta czterech przesłanek dopuszczalności nabycia prawa własności nieruchomości w drodze zasiedzenia, to jest: 1) istnienia nieruchomości (przedmiotu zasiedzenia); 2) braku wyłączenia dopuszczalności zasiedzenia danej nieruchomości; 3) posiadania samoistnego nieruchomości; oraz 4) upływu wymaganego czasu tegoż posiadania samoistnego (warto odnotować, że w autoreferacie przesłanki te Habilitant określa jako warunkujące to zasiedzenie). Obok tego Habilitant wskazał także na dwie przesłanki moderujące, wywierające wpływ na długość terminu zasiedzenia, a mianowicie na dobrą wiarę posiadacza w chwili objęcia nieruchomości w posiadanie oraz na wpis posiadacza nieruchomości do księgi wieczystej (zastrzegając, że ta ostatnia miała znaczenie jedynie do czasu kodyfikacji, to jest przed 1 stycznia 1965 r.). Niewątpliwie jest to bardzo szczegółowe ujęcie, niemniej można się zastanawiać np. nad zasadnością wyróżniania drugiej z wymienionych przesłanek zasiedzenia, czy aby nie jest to bardziej kwestia, która powinna

być analizowana na etapie stosowania prawa, gdzie ogólne przesłanki zasiedzenia mogą doznawać modyfikacji w drodze przepisu szczególnego, czy dopuszczalność dokonania nabycia własności nieruchomości w drodze zasiedzenia może zostać przez ustawodawcę w określonych przepisami szczególnymi wypadkach wyłączona lub ograniczona np. podmiotowo. Przy wyróżnianiu okoliczności relewantnych dla zastosowania regulacji ogólnej – przesłanek zastosowania danej instytucji prawnej, przecież w sposób pozytywny podaje się elementy niezbędne dla zaistnienia jej zakresu zastosowania, a nie zastrzeżenia, że w razie zaistnienia dalszych określonych w odrębnych przepisach okoliczności zastosowanie regulacji ogólnej nie będzie miało miejsca, względnie ulegnie modyfikacji.

Natomiast wyróżnienie wspomnianych przesłanek zasiedzenia pociągnęło za sobą uporządkowanie stosownie do tego przez Autora toku wywodu w monografii, dzięki czemu jej układ jest przejrzysty. Klarowności prowadzonych rozważań służy także ich porządkowanie z uwzględnieniem dat zmiany obowiązujących w kwestii zasiedzenia przepisów prawnych (w tym zgodnie z założeniami przedstawionymi na s. 27) oraz wspomniane odnoszenie się do pojawiających się w związku z tym problemów intertemporalnych stosowania prawa.

Warto też podkreślić, że Habilitant na tle przeprowadzanego omówienia szczegółowych regulacji prawnych, czyni na tym tle refleksje o ogólniejszym charakterze, np. co do tego, że mamy do czynienia z rozproszoną reprezentacją Skarbu Państwa (s. 8), a także silnie akcentuje to, że obok powszechnie reprezentowanego w doktrynie prawa cywilnego poglądu kwalifikującego zasiedzenie jako pierwotny sposób nabycia prawa własności, należy także traktować go jako translatywny sposób nabycia tego prawa (s. 25), co zresztą stanowi następnie uzasadnienie dla niektórych przyjmowanych przez Habilitanta poglądów (np. na s. 390-391, s. 394).

Habilitant nie stroni także od stanowczego wyrażania swoich poglądów, choćby były odmienne od innych spotykanych w literaturze prawniczej, np. na s. 33 zdecydowanie oponuje przeciwko traktowaniu zasiedzenia jako uzupełniającego i wyjątkowego sposobu nabycia prawa własności, lecz zajmuje stanowisko, że jest to autonomiczny sposób nabycia prawa własności, równorzędny w stosunku do innych sposobów nabycia własności, wcale nie uzupełniający czy wyjątkowy (podając przy tym argumenty mające przemawiać na rzecz takiego zapatrywania - s. 33-34, *vide* także s. 420). Warta uwagi jest także wyrażona przez Autora myśl o braku konieczności traktowania nieodpłatności nabycia prawa własności w drodze zasiedzenia jako aksjomatu; wprost przeciwnie, poddaje On pod rozagę koncepcję wprowadzenia odpłatności tego sposobu nabycia własności, upatrując w tym środka, który

mógłby ograniczyć poczucie niesprawiedliwości pojawiające się po stronie dotychczasowego właściciela w związku z utratą prawa własności, zwłaszcza wówczas, gdyby w wyniku zasiedzenia właścicielem nieruchomości stawał się Skarb Państwa, dla którego – jak wskazuje Habilitant – „naturalnym sposobem pozyskania własności wbrew dotychczasowemu właścicielowi jest wywłaszczenie za słusznym odszkodowaniem” (s. 34).

Dobrze, że Habilitant podjął rozważania odnośnie do *ratio legis* instytucji zasiedzenia, ponieważ pozwala mu to w dalszych rozważaniach spoglądać na konkretne regulacje prawne przez pryzmat sensu analizowanej instytucji prawnej. Rozważania w kwestii tego *ratio* mogłyby być jednak nieco szersze; na s. 28-29 Autor wskazuje wśród celów tej instytucji przede wszystkim: zapewnienie ładu społecznego, pewności prawa, „ukaranie” biernego właściciela, uzgodnienie stanu faktycznego ze stanem prawnym, mobilizowanie dotychczasowego właściciela, eliminację problemu trudności dowodowych mogących się pojawiać po wielu latach. Nasuwa się tu podobieństwo względów podawanych jako mające przemawiać za obowiązywaniem regulacji prawnej przewidującej możliwość nabycia prawa własności w drodze zasiedzenia z tymi podnoszonymi dla uzasadnienia instytucji przedawnienia roszczeń (gdzie oprócz wyżej wskazanych podawane są też dalsze – zob. omówienie tej problematyki: J. Kuźmicka-Sulikowska, *Idea przedawnienia i jej realizacja w polskim kodeksie cywilnym*, Wrocław 2015, s. 61-93).

Nie budzi zastrzeżeń dość oczywista konstatacja poczyniona na s. 29-30 poddawanej ocenie monografii Habilitanta, że w ramach mechanizmu zasiedzenia dochodzi do rozstrzygnięcia konfliktu wartości, gdzie z jednej strony wchodzi w grę nienaruszalność prawa własności, a z drugiej wzgląd na stabilizację w związku z długotrwałym posiadaniem; przy spełnieniu określonych przesłanek przeważa ten drugi aspekt. Należy przy tym zgodzić się z Habilitantem, że momentem na rozstrzygnięcie dylematów odnośnie do wyważenia tych wartości jest etap stanowienia prawa (s. 31), a co za tym idzie – wyważenie pomiędzy wspomnianymi wartościami należy do ustawodawcy; negatywna więc ocena moralna ukształtowania normatywnego instytucji zasiedzenia ze strony organu stosującego prawo nie jest już w tej mierze relewantna, winien się on bowiem dostosować do treści obowiązującej regulacji prawnej. Czy jednak z powyższego powinny wynikać tak daleko idące konsekwencje, jak chce Habilitant, to jest czy istotnie definitywnie zamyka to wszelkie dyskusje w kwestii nadużycia prawa przez podmiot powołujący się na zasiedzenie (s. 31), można już mieć wątpliwości. Nie chodzi oczywiście w żadnej mierze o kwestionowanie przesłanek zasiedzenia, jako ustanowionych normą generalną i abstrakcyjną. Bierze się wówczas pod uwagę inne czynniki niż te objęte przesłankami zastosowania danej instytucji,

w tym przypadku zasiedzenia, a więc np. sposób postępowania zasiadającego względem właściciela. Trzeba też bowiem mieć na uwadze, że konstrukcja przewidziana w art. 5 KC pozwala na korektury na etapie stosowania prawa w konkretnych, indywidualnych przypadkach, stanowiąc swoisty „wentyl bezpieczeństwa” pozwalający uwzględniać szczególne okoliczności danego stanu faktycznego, charakterystyczny dla cywilnego prawa materialnego, dla którego znamieną jest elastyczność na etapie stosowania prawa. Warto mieć na uwadze, że w przypadku innej instytucji dawności – przedawnienia roszczeń - w praktyce orzeczniczej (generalnie aprobowanej w literaturze prawniczej) dopuszcza się kwalifikowanie podniesienia przez dłużnika zarzutu przedawnienia jako przejawu nadużycia prawa w rozumieniu art. 5 KC gdy ten swoim zachowaniem wprowadzał wierzyciela w przekonanie i utwierdzał go w nim, że wywiąże się z ciążącego na nim obowiązku - spłaci dług, gdy tymczasem wcale nie miał takiego zamiaru i to jego zachowanie służyło jedynie temu, by powstrzymać wierzyciela od podjęcia czynności, która przerwałaby bieg terminu przedawnienia (np. wytoczenia stosownego powództwa przed sądem), przed upływem terminu przedawnienia roszczenia przysługującego temu wierzycielowi względem tego dłużnika (zob. przykłady z orzecznictwa – J. Kuźmicka-Sulikowska, *Idea przedawnienia i jej realizacja w polskim kodeksie cywilnym*, Wrocław 2015, s. 513, a jeśli chodzi o głosy doktryny wspierające linię orzeczniczą dopuszczającą możliwość kwalifikowania podniesienia przez dłużnika zarzutu przedawnienia jako przypadku nadużycia prawa podmiotowego na gruncie art. 5 KC - *tamże*, s. 520 i n.). Na tym tle pojawia się pytanie, czy analogiczna sytuacja nie może powstać w konkretnym przypadku, gdy samoistny posiadacz nieruchomości np. zapewnia właściciela upominającego się o zwrot tej nieruchomości, że szanuje jego prawo i chce mu ją oddać we władanie najszybciej jak to będzie możliwe, jednak podaje przyczyny, które stoją temu na przeszkodzie, a mają np. emocjonalnie oddziaływać na tego właściciela (np. posiadacz wskazuje, że w budynku na nieruchomości prowadzi jakąś potrzebną społecznie działalność, np. dom opieki, hospicjum), a później okazuje się, że służyło to tylko temu, by minął termin zasiedzenia prawa własności tej nieruchomości i by właściciel – kierując się np. względami humanitarnymi - nie podjął przed jego upływem czynności przerywającej bieg zasiedzenia; następnie zorientowawszy się w prawdziwych intencjach zasiadającego (które ten ujawnił tuż po upływie terminu zasiedzenia), wytacza jednak powództwo np. windykacyjne o zwrot nieruchomości, a zasiadający powołuje się na zasiedzenie. Z drugiej strony należy mieć oczywiście na uwadze, że stanowisko zajęte przez Habilitanta stanowi emanację Jego zapatrywania na rozważaną kwestię i nie jest zupełnie odosobnione, bowiem w literaturze wyrażone już zostało zapatrywanie przeciwko szerokiemu

stosowaniu art. 5 KC we wspomnianym powyżej kontekście, kontestujące kwalifikowanie podnoszenia zarzutu przedawnienia jako przejawu wykonywania prawa podmiotowego (zob. M. Wilejczyk, *Nadużycie zarzutu przedawnienia przez dłużnika czy nieuwzględnienie upływu przedawnienia ze względu na szczególne okoliczności leżące po stronie wierzyciela – uwagi de lege ferenda*, „Monitor Prawniczy” 2014, nr 5, s. 248 i s. 253).

Zauważyć też należy, że Habilitant kontynuując ten wątek na s. 223 podawał argumenty odnoszące się jedynie do przypadku, gdy to Skarb Państwa dokonuje zasiedzenia, nie odnosząc się do sytuacji innych podmiotów w innych układach sytuacyjnych, przez co wyprowadzony na tym tle wniosek też nie powinien mieć tak generalnego wydźwięku, jaki został mu nadany. Być może też przeprowadzenie wspomnianych analiz z uwzględnieniem tylko tego jednego podmiotu spowodowało radykalność wyprowadzonego przez Habilitanta wniosku.

Habilitant poczynił konstatację, że wyżej wspomniany konflikt wartości ustawodawca rozstrzygnął na rzecz stanu posiadania, wykazując się dużym stopniem tolerancji dla bezprawnych działań podejmowanych celem objęcia nieruchomości w posiadanie; Autor docieka przy tym przyczyn takiego podejścia prawodawcy i stawia pytanie o aktualność względów, które przesądziły o takim właśnie ukształtowaniu tej regulacji (s. 32-33).

Habilitant zestawia także ze sobą, choć fragmentarycznie, jako wątek poboczny prowadzonych rozważań, różne instytucje dawności: zasiedzenie z przemilczeniem (s. 41; też w dalszej części monografii na s. 283-286).

Z niektórymi zapatrywaniami wyrażonymi przez Habilitanta można by podejmować polemikę, np. z tym wyrażonym na s. 4-5, gdzie Habilitant podaje w wątpliwość zasadność dominującego w polskiej literaturze cywilistycznej poglądu, w myśl którego art. 33 KC stanowi podstawę prawną osobowości prawnej Skarbu Państwa, przychylając się do mniejszościowego stanowiska, w myśl którego przepis ten tylko potwierdza osobowość prawną Skarbu Państwa, a nie ją przyznaje. Habilitant argumentuje przy tym, że „Poprawność tego drugiego stanowiska potwierdza entymematyczne przyjmowanie podmiotowości Skarbu Państwa w okresie przedkodeksowym. Ewentualny brak art. 33 KC nie stanowiłby przeszkody dla działania Skarbu Państwa w obrocie cywilnoprawnym”. Zapatrywanie takie jawi się bowiem stać w opozycji do przyjętej w polskim prawie cywilnym normatywnej koncepcji nadawania osobowości prawnej, gdzie to przepis prawa decyduje o tym, że dany podmiot jest wyposażony w osobowość prawną (wskazany w przepisie indywidualnie, jak np. Narodowy Bank Polski, bądź w sposób rodzajowy, jak np. przedsiębiorstwa państwowe); na tle tej koncepcji w art. 33 KC wobec jego brzmienia upatrywać należy właśnie nadania

osobowości prawnej Skarbowi Państwa. Osoba prawna pozostaje bowiem konstrukcją sztuczną, niewystępującą naturalnie (jak osoba fizyczna), tworem kreowanym przez normy prawne. O tym czy dana jednostka organizacyjna ma osobowość prawną nie decyduje więc sfera faktyczności, np. to że siłą zwyczaju czy przyzwyczajenia dany konstrukt jest traktowany jako podmiot prawa cywilnego wyposażony w osobowość prawną, lecz dopiero przyznanie takiemu konstruktowi osobowości prawnej w przepisach prawa powszechnie obowiązującego sprawia, że w sferze obowiązującego prawa on tą osobowość prawną posiada (choć oczywiście przy kreowaniu określonych rozwiązań prawnych ustawodawca może się kierować takimi aspektami, jak praktyczne funkcjonowanie określonych przekonań czy zapotrzebowanie społeczeństwa; jest to jednak wówczas jedynie kwestia czynnika leżącego u podstaw danej regulacji).

W rozdziale II recenzowanej monografii Habilitant skupił się na problematyce przedmiotu zasiedzenia. Rozważania prowadzone są drobiazgowo, z odwoływaniem się do szeregu rozwiązań prawnych. Analizy zostały pogrupowane w odniesieniu do nieruchomości gruntowych, budynkowych i lokalowych. Habilitant omawia w tym zakresie m.in. znaczenie wpisu do księgi wieczystej (s. 57-59), pokazuje rozwiązania obowiązujące w prawie dzielnicowym i ich konsekwencje prawne (s. 60-61) czy analizuje regulacje dekretu z 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m.st. Warszawy (Dz.U. Nr 50, poz. 279 ze zm.) i rozważa na jego tle problematykę dopuszczalności zasiedzenia budynku, omawia funkcjonujące w tym względzie poglądy i opowiada się za jednym z nich, przedstawiając mającą za tym przemawiać argumentację (s. 63-68).

Habilitant stanowczo wyraził swoje stanowisko w kwestii dopuszczalności zasiedzenia użytkowania wieczystego. Zdecydowanie krytycznie odniósł się do przyjętej w orzecznictwie Sądu Najwyższego i generalnie aprobatywnie przyjmowanej w doktrynie polskiego prawa cywilnego koncepcji, w ramach której dopuszcza się – przy zastosowaniu *per analogiam* przepisów o nabyciu prawa własności nieruchomości w drodze zasiedzenia - możliwość uzyskania w drodze zasiedzenia prawa użytkowania wieczystego wcześniej ustanowionego na rzecz innego podmiotu. Habilitant podjął polemikę z takim zapatrywaniem, podnosząc przeciwko niemu siedem argumentów (s. 72-78). Nie zmienia to oczywiście tego, że dominuje w tej kwestii zapatrywanie odmienne (w tym reprezentowane w orzecznictwie) od stanowiska Habilitanta, ale niewątpliwie podniesione przez Niego spostrzeżenia mogą inspirować do podjęcia ewentualnej dyskusji naukowej na tym tle.

Dr Grzegorz Matusik opowiedział się także przeciwko przyjmowaniu dopuszczalności konstytucyjnego zasiedzenia prawa użytkowania wieczystego (powstania tego prawa w

wyniku zasiedzenia) – s. 71 i s. 78; w tym wypadku takie zapatrywanie dominuje również w literaturze przedmiotu (choć podnoszone bywają także głosy odmienne).

Można tu zgłosić pewne zastrzeżenia odnośnie do niektórych partykularnych stwierdzeń Habilitanta – np. na s. 77 wskazał, że „Jak bowiem wiadomo, ograniczone prawa rzeczowe nie podlegają zasiedzeniu poza przypadkiem wprost przewidzianym w art. 292 KC”, tymczasem należałoby także zauważyć, iż zgodnie z dominującym poglądem orzecznictwa i doktryny uzyskać w drodze zasiedzenia można także służebność przesyłu na podstawie art. 292 KC stosowanego odpowiednio w zw. z art. 305⁴ KC (tak m.in.: postanowienie Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2008 r., II CSK 314/08, Lex nr 490513; postanowienie Sądu Najwyższego z 6 lipca 2011 r., I CSK 157/11, Biuletyn Sądu Najwyższego 2011, nr 11, s. 12; J.M. Kondek, *Służebność przesyłu. Nowe ograniczone prawo rzeczowe*, Przegląd Sądowy 2009, nr 3, s. 27; M. Godlewski, *Zasiedzenie służebności przesyłu*, Monitor Prawniczy 2010, nr 7, s. 389; J. Wszolek, *Zasiedzenie służebności przesyłu*, Rejent 2012, nr 1, s. 125; w zdecydowanej mniejszości pozostaje natomiast stanowisko odmienne – E. Gniewek, *O zasiedzeniu służebności przesyłu – polemicznie*, w: *Rozprawy z prawa prywatnego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Aleksandrowi Oleszce*, red. A. Dańko-Roesler, J. Jacyszyn, M. Pazdan, W. Popiołek, Warszawa 2012, s. 124-130).

Autor przychylił się także m.in. do stanowiska dopuszczającego uzyskanie w drodze zasiedzenia prawa własności gruntu oddanego w użytkowanie wieczyste (s. 82-83), a także do zapatrywania wykluczającego możliwość konstytutywnego zasiedzenia odrębnej własności lokalu (choć polemizując z częścią podnoszonych na rzecz tego poglądu argumentów – s. 92-95) oraz do stanowiska uznającego możliwość zasiedzenia prawa własności lokalu już wcześniej wyodrębnionego zgodnie z przepisami (s. 94-95). *Notabene* sam Habilitant zauważa, że dopuszczanie tu przez Niego możliwości uzyskania w drodze zasiedzenia przez Skarb Państwa wyodrębnionego już lokalu wraz z udziałem we współużytkowaniu wieczystym gruntu państwowego stanowi niekonsekwencję wobec zajętego przez Niego wcześniej w tym rozdziale monografii – wspomnianego zresztą powyżej – stanowiska sprzeciwiającego się dopuszczalności nabycia prawa użytkowania wieczystego w drodze zasiedzenia, nad którą to niekonsekwencją przechodzi jednak do porządku dziennego nieprzekonująco i dość lakonicznie wskazując jedynie, że „Użytkowanie wieczyste nie jest tu prawem głównym, a jedynie prawem związanym, co uzasadnia liberalne podejście do tego zagadnienia w tym akurat przypadku” (tak na s. 95). Należy to ocenić krytycznie. Nie tylko bowiem, że ujawnia się tu niekonsekwencja w stanowisku zajmowanym przez Habilitanta (której wykrycie nie skłoniło Go do zweryfikowania swojego poglądu), to dodatkowo dla

czynienia tego wyłomu powołuje wątpliwy argument (w świetle wypowiedzianego przez Habilitanta poglądu o generalnym charakterze przeciwko możliwości nabywania prawa użytkowania wieczystego w drodze zasiedzenia, przeczy takiemu charakterowi tej konstatacji dokonywane następnie relatywizowanie w zależności od tego, w jakiej funkcji występuje dane prawo – głównego czy związanego).

Habilitant nie obawia się podejmować polemiki z choćby mocno utrwalonymi poglądami, np. na s. 93 w przypisie nr 217 zanegował zasadność wyrażanego w orzecznictwie sądowym i w literaturze prawniczej poglądu, w myśl którego art. 7 ust. 1 ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (t. jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1048) wymienia w sposób enumeratywny sposoby powstania odrębnej własności lokalu, podnosząc, że „w przypadku likwidacji spółdzielni mieszkaniowej lub jej upadłości własnościowe spółdzielcze prawa do lokalu przekształcają się *ex lege* we własność lokalu” – zapewne mając na myśli art. 17¹⁸ ust. 1 ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o spółdzielniach mieszkaniowych (t. jedn. Dz. U. z 2021 r., poz. 1208), w myśl którego jeżeli w toku likwidacji, postępowania upadłościowego albo postępowania egzekucyjnego z nieruchomości spółdzielni, nabywcą budynku albo udziału w budynku nie będzie spółdzielnia mieszkaniowa, spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu przekształca się w prawo odrębnej własności lokalu lub we własność domu jednorodzinnego; warto byłoby jednak, by została przez Habilitanta podana taka dokładna podstawa prawna reprezentowanego stanowiska (zwłaszcza że jest ono odmienne od zazwyczaj prezentowanego).

Zwraca uwagę, że przeprowadzone w rozdziale II rozważania doprowadziły Habilitanta do wniosku, że patrząc przez pryzmat przedmiotu zasiedzenia, zasiedzenie przez Skarb Państwa nie wykazuje się znaczną specyfiką (s. 97). Więcej specyfiki dla sytuacji, w których podmiotem dokonującym zasiedzenia jest Skarb Państwa, wykazały natomiast rozważania przeprowadzone przez Habilitanta w rozdziale III, prowadzące m.in. do konstatacji o uprzywilejowanej - w stosunku do innych podmiotów - pozycji Skarbu Państwa jako dokonującego zasiedzenia, jako że w odniesieniu do tego ostatniego nie zostały zidentyfikowane żadne normatywne wyłączenia możliwości zasiedzenia nieruchomości (s. 184).

Należy docenić dbałość Habilitanta w kwestii wstępnego sprecyzowania pojęć, którymi się posługuje w rozdziale III ocenianej monografii pt. „Wyłączenia zasiedzenia nieruchomości przez Skarb Państwa”. Przede wszystkim analizuje pojęcie „rzeczy wyłączonej z obrotu”, także z szerokim uwzględnieniem literatury dotyczącej tego zagadnienia (s. 109-120), w rezultacie wyprowadzając na tej bazie ujęcie definicyjne takiej rzeczy (s. 120),

ustalając jednak następnie nieprzydatność pojęcia nieruchomości wyłączonej z obrotu w kontekście analiz dotyczących oceny dopuszczalności nabycia nieruchomości przez zasiedzenie (s. 120-126) i dochodząc do wniosku, że wręcz brak jest nieruchomości wyłączonych z obrotu (s. 129) i że w obecnie obowiązującym stanie prawnym może być co najwyżej mowa o ograniczeniach w obrocie nieruchomościami (s. 130). Te wyjaśnienia poczynione przez Habilitanta świadczą o Jego dojrzałym podejściu metodologicznym do pracy naukowej, dogłębnym zapoznaniu się z literaturą przedmiotu, świadomości rozbieżności reprezentowanych w niej zapatrywań i potrzebie wyjaśnienia sposobu rozumienia określonych pojęć w ramach monografii tak, by uniknąć ewentualnych nieporozumień w warstwie terminologicznej. Pozwala to także lepiej podążać za prowadzonym w monografii tokiem wywodu. Po poczynieniu powyżej wspomnianych zastrzeżeń Habilitant wyodrębnia bowiem trzy grupy wspomnianych ograniczeń obrotu (s. 131), analizując następnie na ich tle przede wszystkim sytuację Skarbu Państwa, co jest uzasadnione zważywszy na temat ocenianej monografii. Po pierwsze wskazuje tutaj na przypadki, w których obowiązujące przepisy zastrzegają, że własność określonych nieruchomości może przysługiwać tylko i wyłącznie określonemu podmiotowi (określając takie nieruchomości jako „nieruchomości z ustawowym zastrzeżeniem własności”), podnosząc, że zazwyczaj podmiotem takim jest właśnie Skarb Państwa bądź jednostka samorządu terytorialnego; omawia przykłady takich regulacji (s. 135-138). Po drugie Habilitant wyróżnił kategorię nieruchomości, w stosunku do których przepisy prawa jednoznacznie wykluczają dopuszczalność uzyskania ich własności w drodze zasiedzenia; przeprowadził ustalenia odnośnie do przykładów takich regulacji zarówno obowiązujących uprzednio, jak i obecnie (s. 139-149). Badania te doprowadziły do wniosku, że wynikające z przepisów wyłączenia dopuszczalności nabycia prawa własności nieruchomości w drodze zasiedzenia nie dotyczą Skarbu Państwa (s. 149, z wyjątkiem tego, że nie może się on powołać na zasiedzenie w razie ustawowego obowiązku zwrotu nieruchomości). Po trzecie Habilitant wyróżnił dość zróżnicowaną wewnątrznie kategorię przypadków, w których z unormowań wynikają podmiotowe bądź przedmiotowe ograniczenia w nabyciu własności nieruchomości, z czego wywodzi się niedopuszczalność uzyskania tego prawa w drodze zasiedzenia pomimo braku bezpośredniego wyrażenia tego w przepisie (rozważania odnośnie do tej kategorii – z wyszczególnieniem na nieruchomości: rolne, leśne, w miastach, o szczególnym przeznaczeniu publicznym i inne - zawarte są na s. 150-170). Habilitant podejmuje też problematykę intertemporalną, w tym analizuje (s. 176-177) kwestię

stosowania w praktyce art. 10 ustawy z dnia 28 lipca 1990 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 55, poz. 321 ze zm.), które to uwagi mają doniosłe znaczenie praktyczne.

Habilitant starannie analizuje w rozdziale IV kwestię posiadania samoistnego Skarbu Państwa, w tym problematykę objęcia nieruchomości w posiadanie w drodze działań ze sfery *imperium*, m.in. dostrzegając i charakteryzując ewolucję odnośnej linii orzeczniczej (s. 200-202), a także autorsko odnosząc się do tego zagadnienia (s. 203 i n., w tym na s. 214-216). Należy przy tym podzielić konstatację Habilitanta (s. 207, s. 213) dotyczącą trudności jakie może napotykać próba ścisłego rozdzielenia dwóch sfer działania państwa – *imperium* i *dominium*. Habilitant staje m.in. na stanowisku, że sposób wejścia w posiadanie nieruchomości przez Skarb Państwa jest irrelevantny dla zaistnienia samego posiadania (s. 214-215, s. 225). Na uwagę zasługują także rozważania dotyczące aspektów podmiotowych wykonywania posiadania przez Skarb Państwa (s. 226 i n.). Habilitant zajmuje też wyraźne stanowisko w kwestiach, w których wydawane jest rozbieżne orzecznictwo sądowe oraz przedstawia argumentację na rzecz poglądu, za którym się opowiada (np. na s. 239-245, z przedstawieniem dziesięciu argumentów). Analizuje także typowe przypadki obejmowania nieruchomości w posiadanie samoistne przez Skarb Państwa, porządkując rozważania poprzez pogrupowanie ich w cztery kategorie (s. 263-291). W ramach rozważań Habilitant wykazuje się znajomością problemów dyskutowanych w literaturze prawniczej i pojawiających się w orzecznictwie sądowym, np. na tle dziedziczności posiadania zauważa, że jest to właściwie pewien skrót myślowy, a w istocie chodzi o przejście na spadkobiercę konsekwencji prawnych wynikających z posiadania danej rzeczy przez spadkodawcę (s. 281) i odnosi się – choć w ograniczonym zakresie – do stanowisk zgłaszanych na tle art. 176 § 2 KC (choć można tu było szerzej sięgnąć do literatury i bardziej aktualnego orzecznictwa sądowego; *notabene* zauważyć można, że kwestii tej Habilitant poświęcił też artykuł naukowy „Zasady doliczania przez spadkobiercę okresu posiadania spadkodawcy w celu nabycia prawa w drodze zasiedzenia, *Rejent* 2018, nr 4, s. 29-47).

Habilitant przychylił się też np. do dominującego w polskiej cywilistyce zapatrywania o możliwości doprowadzenia własnymi działaniami danego podmiotu do zmiany charakteru wykonywanego przez niego władztwa nad daną rzeczą np. przejścia od posiadania zależnego do posiadania samoistnego (s. 282 i n.). Podaje także praktyczne przykłady działań, które w orzecznictwie i doktrynie kwalifikowane są jako przejawy wykonywania posiadania samoistnego (s. 295) oraz sposoby zaimplementowania wyjścia poza ramy wyznaczone przez stosunek współwłasności przez Skarb Państwa rozpoczynający wykonywanie posiadania samoistnego w zakresie wykraczającym poza uprawnienia przysługujące mu w ramach tego

stosunku (s. 303-307; w tym konfrontuje się z zapatrywaniami odmiennymi od reprezentowanego przez siebie – np. na s. 304 w przypisie nr 471 i na s. 306-307). Przeprowadzone przez Habilitanta rozważania prowadzą Go do wniosku odnośnie do specyfiki posiadania samoistnego przez Skarb Państwa, zarówno w aspekcie podmiotowym, jak i przedmiotowym.

Dobrze, że Habilitant podjął także istotną z praktycznego punktu widzenia problematykę terminów zasiedzenia nieruchomości przez Skarb Państwa (rozdział V). W tym zakresie szczególną uwagę zwracają rozważania dotyczące siły wyższej jako przyczyny uzasadniającej zawieszenie biegu terminu zasiedzenia (s. 330 i n.), w tym m.in. należy zgodzić się ze spostrzeżeniem Habilitanta co do tego, że samego tylko ustroju społeczno-gospodarczego Polski Ludowej *per se* nie należy kwalifikować jako siły wyższej uniemożliwiającej dochodzenie roszczeń na drodze sądowej (s. 335; zob. też uwagi na s. 346-348). Habilitant zajmuje zdecydowane stanowisko (odnosząc się krytycznie do zastanych poglądów i orzecznictwa) odnośnie do zbyt szerokiego ujmowania siły wyższej na tle art. 121 pkt 4 KC (co w konsekwencji prowadzi – Jego zdaniem – co zbyt liberalnego podejścia do przyjmowania zawieszenia biegu terminu zasiedzenia – w zw. z art. 175 KC), a także w kwestii tego, iż w Jego ocenie w sposób nieuzasadniony zawężany jest katalog działań kwalifikowanych jako powodujące przerwanie biegu terminu zasiedzenia na podstawie art. 123 § 1 pkt 1 KC w zw. z art. 175 KC i przedstawia szereg argumentów dla wsparcia prezentowanego przez siebie stanowiska (s. 353-357), a w konsekwencji zajmuje konkretne stanowisko odnośnie do tego, jakie działania właściciela (występowanie z jakimi powództwami, wnioskami) powinny być uznawane za przerywające bieg zasiedzenia, a jakie nie (s. 357-364), czyniąc to w większości przypadków w sposób dość przekonujący. Habilitant zajmuje też stanowisko w sporze dotyczącym interpretacji art. 176 § 1 KC (s. 375).

Dr Grzegorz Matusik zauważa dokonaną na mocy ustawy z dnia 13 kwietnia 2018 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2018 r., poz. 1104), obowiązującą od 9 lipca 2018 r., zmianę stanu prawnego w zakresie przepisów dotyczących przedawnienia roszczeń, w związku z czym dostrzega i rozważa problematykę odpowiedniego stosowania – z mocy art. 175 KC – wprowadzonego w wyniku wspomnianej zmiany nowego art. 118 zd. 2 KC do obliczania biegu terminów zasiedzenia (s. 315-316 i s. 383-384). W zakresie analiz dotyczących tej problematyki Habilitant jednak w dość skromnym zakresie odniósł się do aktualnej literatury prawniczej dotyczącej tej tematyki.

Rozdział VI monografii obejmuje szczegółowe omówienie konsekwencji zasiedzenia nieruchomości przez Skarb Państwa. W tym zakresie m.in. warte uwagi jest odniesienie się

przez Habilitanta do wpływu nabycia prawa własności nieruchomości w drodze zasiedzenia na roszczenia uzupełniające byłego właściciela (art. 224-225 KC) w stosunku do podmiotu, który nabył własność w wyniku zasiedzenia, w odniesieniu do okresu sprzed nabycia przez niego w ten sposób własności. Habilitant przedstawił zgłaszane dotąd w tym zakresie – przeciwstawne – stanowiska w tej kwestii, opowiadając się za tym z nich, w myśl którego w zarysowanej powyżej sytuacji nie dochodzi do wygaśnięcia roszczeń uzupełniających przysługujących dotychczasowemu właścicielowi w wyniku nabycia prawa własności tej rzeczy przez nowy podmiot w wyniku zasiedzenia. Habilitant podnosi przy tym konkretne argumenty mające przemawiać na rzecz tego stanowiska (s. 394-401).

Wiecej uwagi mógł natomiast Habilitant poświęcić zagadnieniu krótko tylko poruszonemu w § 2 „Deliktowa odpowiedzialność odszkodowawcza Skarbu Państwa a zasiedzenie nieruchomości” (s. 402- 406), przede wszystkim z uwagi na doniosłe znaczenie praktyczne tej problematyki.

Atutem recenzowanej monografii jest sprawne i syntetyczne prezentowanie wniosków wynikających z przeprowadzonych wywodów pod koniec rozważań dotyczących poszczególnych zagadnień w ramach danego rozdziału (w formie podsumowań np. na s. 43-44, s. 96-97, s. 182-185, s. 307-309, s. 384-386, s. 417-418), a także akcentowanie ich w ramach treści mniejszych jednostek redakcyjnych, co sprawia, że w zakończeniu możliwe było ograniczenie się przez Habilitanta do zrekapitulowania jedynie kilku kluczowych kwestii (s. 419 - 423), a następnie przejście już do weryfikacji przedstawionych na początku monografii hipotez badawczych oraz przedstawienia wniosków *de lege ferenda*. Habilitant wskazał, że dwie hipotezy zostały przez Niego w wyniku przeprowadzonych rozważań potwierdzone – jeśli chodzi o specyfikę zasiedzenia nieruchomości dokonywanego przez Skarb Państwa (choć zauważyć należy, że przejawiała się ona z różnym natężeniem w obszarach analizowanych w poszczególnych rozdziałach monografii), a także o uprzywilejowaną pozycję Skarbu Państwa w porównaniu z innymi podmiotami dokonującymi zasiedzenia. Nie do końca natomiast doszło do potwierdzenia trzeciej hipotezy badawczej – Habilitant podniósł, że każdy podmiot dokonujący zasiedzenia może wykorzystywać jego mechanizm, także instrumentalnie i nie jest to typowe tylko dla Skarbu Państwa.

Habilitant zgłosił także wnioski *de lege ferenda* (s. 428-432). Postuluje mianowicie: wydanie aktu prawnego regulującego kwestie repriwatyzacji (jednak jedynie ogólnie zarysowując w jakim kierunku powinny zmierzać zawarte w nim rozwiązania), wprowadzenie jednolitego 30-letniego terminu posiadania samoistnego jako przesłanki nabycia prawa własności nieruchomości w drodze zasiedzenia przez Skarb Państwa (wraz z likwidacją

możliwości przyjmowania dobrej wiary po stronie tego podmiotu w momencie obejmowania nieruchomości w posiadanie), a także autonomiczne unormowanie okoliczności wpływających na bieg terminu zasiedzenia (w tym przede wszystkim wprowadzenie jako okoliczności zawieszającej bieg terminu zasiedzenia sytuacji, w której niemożliwe jest skorzystanie przez dotychczasowego właściciela ze środków prawnych służących ochronie własności, przy czym tylko wówczas, gdy następowałoby to z przyczyny za którą nie ponosi on odpowiedzialności; jak również poprzez powiązanie przerwania biegu terminu zasiedzenia z każdą czynnością właściciela bezpośrednio zmierzającą do ochrony jego własności).

Podsumowując, poddana ocenie monografia „Zasiedzenie nieruchomości przez Skarb Państwa” stoi na wysokim poziomie merytorycznym, została opracowana w sposób świadczący o dobrym warsztacie naukowym jej Autora. Przyjęty cel rozprawy oraz stawiane hipotezy zostały jasno sformułowane, treść książki służy realizacji przyjętych celów i zweryfikowaniu postawionych hipotez badawczych, a także jest starannie, metodologicznie uporządkowana. Habilitant wykazuje się szeroką znajomością materiału normatywnego (w tym w zakresie pokazywania przykładów różnych charakteryzowanych rozwiązań czy instytucji prawnych), a także orzecznictwa sądowego i polskiej literatury prawniczej dotyczącej analizowanych przez Niego zagadnień. Dostrzega kwestie problematyczne i stara się je omówić, a w razie potrzeby wypracować propozycje rozwiązań. Zna stanowiska w newralgicznych kwestiach prawnych dotyczących zasiedzenia prezentowane w literaturze i nie tylko je relacjonuje, lecz zajmuje swoje stanowcze stanowisko w sprawach spornych, czy to przychylając się do któregoś z funkcjonujących w literaturze stanowisk, czy wręcz wypracowując oryginalne stanowisko własne; przy czym, co zasługuje na uznanie, w każdym z takich przypadków przeprowadza staranną argumentację mającą przemawiać na rzecz stanowiska, które reprezentuje (często podejmując polemikę z aspektami podnoszonymi w ramach odmiennych poglądów). Niewątpliwie też, obok odnoszenia się do kwestii dotyczących ogólnie zasiedzenia, Habilitant cały czas konsekwentnie odnosi się do sytuacji Skarbu Państwa w kontekście analizowanych zagadnień, dzięki czemu przyjęty temat monografii jest realizowany. Ewentualnie uwagi czy zastrzeżenia jakie można zgłosić w stosunku do przeprowadzonych w monografii rozważań (w tym podniesione powyżej w niniejszej recenzji) mają raczej charakter polemiczny i stanowią nawiązanie do otwartej przez Habilitanta w niektórych kwestiach dyskusji naukowej. Niewątpliwie natomiast głos ten Habilitant w tej dyskusji zajmuje, i to w sposób wyraźny, a przy tym też dostarcza nowych spostrzeżeń i koncepcji wartych przemyślenia w ramach dyskursu naukowego, wypełniając przy tym ocenianą monografią lukę w polskiej literaturze cywilistycznej.

Na tym tle stwierdzić należy, że poddana ocenie monografia naukowa autorstwa Habilitanta Pana dr. Grzegorza Matusika „Zasiedzenie nieruchomości przez Skarb Państwa” stanowi osiągnięcie naukowe będące znacznym wkładem w rozwój dyscypliny naukowej nauki prawne, a tym samym spełnia wymóg statuowany w art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 478 ze zm.).

III. Ocena innych osiągnięć naukowych Habilitanta.

Habilitant uzyskał stopień naukowy doktora nauk prawnych w zakresie prawa (rozprawa doktorska nosiła tytuł „Własność urządzeń przesyłowych a prawa do gruntu”) w dniu 15 czerwca 2010 r. Swoją rozprawę doktorską opublikował pod tym samym tytułem (wyd. 1 – Warszawa 2011, ss. 496; wyd. 2 – Warszawa 2013, ss. 500, Wydawnictwo LexisNexis). Ponadto po uzyskaniu stopnia naukowego doktora Habilitant opublikował jako wyłączny autor sześć rozdziałów w monografiach naukowych (w tym w przypadku jednej był współredaktorem), a nadto jeden rozdział w monografii we współautorstwie (z prof. dr hab. J. Góreckim), jak też komentarze do wybranych przepisów w ramach czterech komentarzy do ustaw (w tym w jednym przypadku współautorem jest prof. dr hab. J. Górecki), a nadto osiemnaście artykułów (w tym jeden we współautorstwie z prof. dr hab. J. Góreckim) oraz cztery glosy opublikowane w czasopismach naukowych. Aż trzynaście z tych artykułów i dwie glosy zostały opublikowane w czasopiśmie „Rejent”. Pozostałe artykuły ukazywały się w: „Przeglądzie Ustawodawstwa Gospodarczego” (jeden), „Monitorze Prawniczym” (trzy), „Iustitii” (jeden), a glosy (dwie) w „Orzecznictwie Sądów Polskich”. Zwraca uwagę, że znaczna część tego dorobku (trzynaście artykułów i dwie glosy) zostały opublikowane w tym samym czasopiśmie naukowym; nieliczne pozostałe publikacje omawianego typu też pojawiły się raptem w czterech innych czasopismach. Brak w tym zakresie zdywersyfikowania poprzez publikowanie w większej ilości renomowanych prawniczych czasopism naukowych, co jest pewnym mankamentem tego dorobku naukowego. Podobnie zresztą jeszcze przed uzyskaniem stopnia doktora Habilitant opublikował trzy artykuły w „Rejencie” (w tym dwa z nich to dwie części tekstu pod tym samym tytułem); a obok tego dwie publikacje (artykuł i glosę) w „Przeglądzie Sądowym” (co stanowi tu jednak jedynie uwagę poboczną, jako że zasadniczym przedmiotem oceny w ramach niniejszej recenzji powinny być dokonania naukowe po uzyskaniu poprzedniego stopnia naukowego, a więc stopnia doktora).

Jeśli chodzi o kwestie merytoryczne poruszane przez Habilitanta (nie tylko zresztą w ramach publikacji, lecz także referatów konferencyjnych i innych wystąpień) to oscylują one wokół siedmiu głównych obszarów tematycznych, to jest: 1) nieruchomości jako przedmiotu własności i granic własności nieruchomości; 2) stosunków prawnych umożliwiających korzystanie z nieruchomości; 3) biegu terminów w prawie prywatnym; 4) nabycia praw podmiotowych i obrotu nimi; 5) wykonywania praw podmiotowych w płaszczyźnie proceduralnej; 6) instytucji kurateli w prawie prywatnym; oraz 7) odpowiedzialności wiążącej się z korzystaniem z energii elektrycznej. Zakres zainteresowań naukowych Habilitanta jest więc dość szeroki.

W swoim dorobku Habilitant podejmuje tematy o dużej doniosłości dla praktyki obrotu - np. w rozdziale „Instytucje prawne pozwalające na korzystanie z przestrzeni „nad” powierzchnią gruntu”, w: E. Giszter (red.), *Gospodarowanie przestrzenią „nad” i „pod” gruntem*, Katowice 2011, s. 57-75 (problematyki tej dotyczył też referat Habilitanta pt. „Instytucje prawne pozwalające na korzystanie z przestrzeni „nad” gruntem” wygłoszony przez Niego na XX Krajowej Konferencji Rzecznawców Majątkowych, która miała miejsce w dniach 28-30 września 2011 r. w Katowicach); albo np. w artykule „Umowa darowizny na rzecz nasciturusa”, *Rejent* 2014, nr 5, s. 36-60 czy w artykule „Zbycie użytkowania wieczystego a obowiązek zapłaty opłaty rocznej w świetle art. 71 ust. 7 ustawy o gospodarce nieruchomościami”, *Monitor Prawniczy* 2018, nr 4, s. 187-191 bądź w artykule „Problemy prawne związane z najmem powierzchni”, *Monitor Prawniczy* 2013, nr 13, s. 687-695. W tym kontekście zwracają także uwagę rozważania Habilitanta zawarte w artykule „Zwrot rzeczy jako zdarzenie rozpoczynające bieg przedawnienia roszczeń w kodeksie cywilnym”, *Rejent* 2014, nr 2, s. 27-46 (zwłaszcza w zakresie proponowanych kryteriów kwalifikacji zdarzeń, które miałyby być uznawane za dokonywanie zwrotu rzeczy jako zdarzenia relewantnego na tle regulacji normatywnej). Włącza się także w dyskusję naukową dotyczącą znaczenia i sposobu stosowania art. 176 KC, w tym jego § 2 – w artykule naukowym „Zasady doliczania przez spadkobiercę okresu posiadania spadkodawcy w celu nabycia prawa w drodze zasiedzenia”, *Rejent* 2018, nr 4, s. 29-47; do tej kwestii art. 176 § 2 KC Habilitant nawiązywał też, choć w o wiele węższym zakresie, w monografii habilitacyjnej (o czym była już mowa powyżej w ramach uwag dotyczących jej oceny). Dużą doniosłość dla codziennej praktyki stosowania prawa mają także publikacje Habilitanta dotyczące korzystania z energii elektrycznej, w tym konsekwencji cywilnoprawnych wiążących się z jej nielegalnym poborem.

Wypowiedzi naukowe Habilitanta często oscylują wokół zagadnień problematycznych, w których wydawane są rozbieżne bądź kontrowersyjne orzeczenia (zob. np. artykuł Habilitanta „Wyodrębnienie i zbycie lokalu wraz z „powierzchnią przynależną” – uwagi de lege lata i de lege ferenda”, *Rejent* 2011, nr 7-8, s. 86-105) czy wprost odnosi się do poszczególnych orzeczeń sądowych w formie głos, nieraz podejmując polemikę z argumentacją powoływaną w uzasadnieniu danego orzeczenia.

Oczywiście powyższe nie oznacza, że wszystkie wypowiedzi Habilitanta w ramach Jego publikacji naukowych są jednakowo przekonujące; niemniej należy docenić odważne wyrażanie własnych poglądów na nieraz trudne prawniczo kwestie i podejmowanie wysiłku argumentacji na rzecz prezentowanego stanowiska, co niewątpliwie nieraz stanowi ważny głos w dyskusji naukowej i pozwala poszerzyć ją o nowe spostrzeżenia; na uznanie zasługuje to, że oprócz partii odtwórczych (relacjonujących zastane orzecznictwo sądowe i literaturę prawniczą) Habilitant zawiera w swoich publikacjach oryginalny wkład swojej autorskiej myśli, zajmuje własne stanowisko, wyprowadza wnioski, przedstawia argumenty mające przemawiać za zajmowanym przez Niego poglądem.

Zwraca też uwagę, że choć Habilitant bywa autorem komentarza do jedynie kilku lub kilkunastu przepisów w ramach danego komentarza do ustawy pod redakcją innej osoby, to jednak te przygotowane przez Habilitanta opracowania są obszerne (np. komentarz do art. 140-154 KC autorstwa Habilitanta w publikacji: K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny, Komentarz, Własność i inne prawa rzeczowe, Ustawa o księgach wieczystych i hipotece* (art. 2-22, 65-111¹), Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, t. II, Warszawa 2017, zajmuje strony od 5 do 117; czy komentarz do art. 6 i 124-126 autorstwa Habilitanta, w: S. Kalus (red.), *Ustawa o gospodarce nieruchomościami, Komentarz*, Warszawa 2012, który zajmuje strony 54-79 oraz 695-781). Przy tym należy też odnotować, że Habilitant jest autorem komentarzy do wybranych przepisów w ramach komentarzy do podstawowych dla prawa cywilnego aktów prawnych, a więc te Jego publikacje mają nie tylko znaczenie naukowe, ale są także istotne dla praktyki stosowania prawa. Tej istotności nie można także odmówić wskazanemu przez Habilitanta w autoreferacie autorstwu komentarza do art. 478-479, 599-605, 609-610 i 817 KPC, w: P. Ryłski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, które Habilitant podał jako „planowane wydanie elektroniczne w Systemie Informacji Prawnej C.H. Beck Legalis”, a która to publikacja według stanu na moment sporządzania niniejszej recenzji jest już dostępna w formie elektronicznej w systemie Legalis jako wyd. 1 z 2021 r (choć nie pojawia się ten komentarz w ramach komentarzy do art. 817 KPC).

Z drugiej strony warto zauważyć, że Habilitant podejmuje także problematykę instytucji prawnych słabo wykorzystywanych w praktyce – jak kuratela (poświęcił jej dwa artykuły [„Status prawny zarządcy i kuratora ustanowionego na podstawie art. 102 KRO”, *Rejent* 2016, nr 4, s. 9-34; „Pozycja prawna kuratora ustanowionego dla dziecka poczętego”, *Rejent* 2017, nr 2, s. 88-115; a także skomentował przepisy art. 178-184 KRO dotyczące kurateli w: K. Osajda (red.), *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz, Przepisy wprowadzające KRO*, t. V, Warszawa 2017, s. 1778-1819].

Jeśli chodzi o aktywność konferencyjną, Habilitant w autoreferacie podaje wygłoszenie referatów na czterech konferencjach międzynarodowych, czterech konferencjach krajowych (przy czym w przypadku dwóch z nich był współorganizatorem, a jednej - sekretarzem) oraz czterech na posiedzeniach naukowych organizowanych przez Katedrę Prawa Cywilnego i Prawa Międzynarodowego Prywatnego oraz Polską Akademię Nauk Oddział w Katowicach (w tym ostatnim przypadku wchodzi więc w grę dość ograniczone audytorium). Wskazuje także na wygłaszanie referatów na spotkaniach naukowych i konferencjach w ramach współpracy z innymi uczelniami.

Habilitant był członkiem zespołu naukowego w projekcie „Tenancy Law and Housing Policy in Multi-level Europe” („Prawo lokatorskie i polityka mieszkaniowa w wielopłaszczyznowej Europie”), realizowanym od 1 kwietnia 2012 r. do 30 września 2015 r. w ramach 7. Programu Ramowego Unii Europejskiej przez konsorcjum dziesięciu uczelni wyższych z różnych europejskich krajów, w tym z Polski przez Uniwersytet Śląski; Habilitant był tam współautorem niektórych opracowań, a także uczestniczył w panelach dyskusyjnych i spotkaniach projektowych.

Habilitant był także wykonawcą w projekcie „Społeczna Agencja Najmu jako instrument polityki mieszkaniowej w Polsce”, finansowanym przez Narodowe Centrum Badań i Rozwoju w ramach programu Innowacje Społeczne (realizowanym przez Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet Warszawski i Fundację Habitat for Humanity Poland), przy czym realizacja części projektu, w którą zaangażowany był Habilitant, przypadła głównie na okres od 1 lipca 2015 r. do 30 czerwca 2016 r. Habilitant brał udział jako współautor w opracowywaniu w ramach tego projektu czterech ekspertyz prawnych, odbył wizytę studyjną w Belgii, wygłosił dwa referaty w języku angielskim (w dniu 4 maja 2016 r. na temat wybranych aspektów prawnych trudnego rynku mieszkaniowego „The difficult rental market-selected legal issues” podczas warsztatów „5th International Workshop on Housing: Poland-Spain, Proactive Housing Solutions, Social Rental Agencies and other innovative legal instruments on the housing market” na Uniwersytecie Rovira i Virgili w

Tarragonie; oraz w dniu 26 lutego 2016 r. wspólnie z dr hab. Magdaleną Habdas „The Polish housing curse. Are Social Rental Agencies a viable housing solution for the less affluent?” podczas 2nd Annual Housing Law Symposium w Coimbrze w Portugalii). W związku z udziałem w projekcie Habilitant opublikował także rozdział „Najem z elementem usługi na przykładzie Społecznej Agencji Najmu (SAN)”, w: M. Fras, P. Ślęzak (red.), *Prawo prywatne wobec wyznań współczesności. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Leszkowi Ogiegle*, Warszawa 2017, s. 267-276 (uwzględniony powyżej w podanej liczbie publikacji Habilitanta opublikowanych po uzyskaniu stopnia doktora).

Habilitant pełni także funkcję zastępcy koordynatora (kierownika) projektu (w ramach Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach) „Housing Plus. Bridging the gap in housing studies” finansowanego z funduszy Unii Europejskiej w ramach programu Erasmus+, który to projekt jest realizowany od 1 września 2020 r. i jest zaplanowany do 31 sierpnia 2023 r. (liderem w projekcie jest Uniwersytet Rovira i Virgili w Tarragonie, a partnerami: Uniwersytet Śląski w Katowicach, National University of Ireland Galway, International Union of Property Owners, Luxemburg Institute of Science and Technology, Gecon Fundacion Iberoamericana del Conocimiento).

W okresie od października 2020 r. do stycznia 2021 r. Habilitant prowadził na Uniwersytecie Ekonomicznym w Katowicach badania dotyczące tematyki „Wady prawne i fizyczne nieruchomości wchodzącej w skład przedsiębiorstwa – problemy prawne” i wygłosił tam w związku z tym cztery wykłady dotyczące tej problematyki. Wcześniej afiliował także przy wspomnianej uczelni dwie publikacje („Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 21 grudnia 2017 r., III CZP 80/17”, *Orzecznictwo Sądów Polskich* 2019, nr 3, s. 43-49; „Pojęcie majątku opuszczonego – uwagi na tle dekretu z 8.3.1946 r. o majątkach opuszczonych i poniemieckich”, *Rejent* 2019, nr 4, s. 56-76).

Habilitant podjął także współpracę naukową z Uniwersytetem Rovira i Virgili w Tarragonie w Hiszpanii, Katedrą Prawa Mieszkaniowego UNESCO pod kierownictwem prof. Sergio Nassare Aznara. Współpraca ta dotyczyła pozycji prawnej najemcy lokalu mieszkalnego i zaowocowała wystąpieniami Habilitanta: podczas seminarium magisterskiego 24 lutego 2021 r. „Types of tenancy agreements as ways of satisfying tenants housing needs. Distribution of contract risk in different types of tenancy agreements”, oraz podczas seminarium dla doktorantów 21 grudnia 2020 r. „Legal status and historical background of housing cooperatives in Poland”, a także referatem „Restitution and privatization of real estate in Poland and the legal position of tenants” wygłoszonym 14 stycznia 2021 r. podczas 12th

International Workshop of the UNESCO Housing Chair „Homeownership and possession: from expropriators to expropriated”.

Habilitant podaje także nawiązanie – będącej w toku – współpracy z Uniwersytetem w Antwerpii dotyczącej opracowania studium traktującego o sytuacji prawnej studentów na rynku najmu lokali mieszkalnych, w ramach której to współpracy ma przygotować raport dotyczący tej problematyki w Polsce.

W latach 2010-2017 i 2018-2020 był adiunktem na Wydziale a później w Kolegium Zarządzania Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, a od 2020 r. – wykładowcą w Kolegium Zarządzania Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.

Od 2010 r. Habilitant jest adiunktem na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Od 2020 r. pełni funkcję Kierownika zespołu badań w zakresie własności nieruchomości na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Śląskiego.

Habilitant pełnił funkcję promotora pomocniczego w dwóch przewodach doktorskich zakończonych nadaniem stopnia naukowego doktora nauk prawnych; obecnie pełni tę funkcję w kolejnym przewodzie doktorskim. Warto też zauważyć – choć to funkcja bardziej dydaktyczna – że Habilitant pełni funkcję opiekuna koła naukowego Studencka Poradnia Prawna.

IV. Konkluzja recenzji.

W świetle powyższego uznać należy, że Habilitant dr Grzegorz Matusik spełnił wymogi stawiane osobom ubiegającym się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego w świetle art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t. j. Dz. U. z 2021 r. poz. 478 ze zm.). Przedstawiona przez Habilitanta monografia naukowa „Zasiedzenie nieruchomości przez Skarb Państwa”, ISBN 978-83-8198-961-9, Warszawa 2021, stanowi osiągnięcie naukowe będące znacznym wkładem w rozwój dyscypliny naukowej nauki prawne, spełniając kryterium statuowane w art. 219 ust. 1 pkt 2 lit a ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Także pozostały dorobek naukowy Habilitanta jest wartościowy merytorycznie i mieści się ilościowo w wymaganiach stawianych zazwyczaj w ramach postępowań habilitacyjnych w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie nauki prawne. Habilitant wykazuje się istotną aktywnością naukową, w tym publikuje, wygłasza referaty na konferencjach, pełni funkcje organizacyjne, bierze udział w realizacji projektów naukowych, podejmuje międzynarodową współpracę naukową.

Przeprowadzona w ramach niniejszej recenzji ocena wyżej wspomnianej monografii Habilitanta „Zasiedzenie nieruchomości przez Skarb Państwa”, a także Jego pozostałego dorobku naukowego prowadzi do wniosku, że dr Grzegorz Matusik spełnia wymogi stawiane w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, posiadając w dorobku osiągnięcia naukowe stanowiące znaczny wkład w rozwój dyscypliny naukowej nauki prawne, w tym w skład dorobku naukowego Habilitanta wchodzi monografia naukowa spełniająca wymogi z art. 219 ust. 1 pkt 2 lit a ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce.

Jednocześnie zauważyć można, że zrekapitulowane powyżej dokonania naukowe Habilitanta pokazują, że wykazuje się On istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni lub instytucji naukowej, w tym współpracą z uczelniami zagranicznymi, a zatem wypełnia także wymogi z art. 219 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (choć nie jest to zasadniczym przedmiotem oceny w ramach niniejszej recenzji jako że art. 221 ust. 8 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce wskazuje na ograniczenie jej do oceny kryterium wymienionego w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce).

Konkluzja niniejszej recenzji jest więc **pozytywna**. Uznać należy, że Habilitant dr Grzegorz Matusik spełnia wynikające z aktualnie obowiązujących przepisów wymogi stawiane osobom ubiegającym się o nadanie stopnia doktora habilitowanego, a Jego dorobek stanowi wystarczającą podstawę do nadania mu stopnia naukowego doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie nauki prawne. Formułując niniejszą konkluzję wnoszę o dopuszczenie Habilitanta do dalszych stadiów postępowania habilitacyjnego.

